

György Andrea

KESERŰ TÜNDÉRMESÉ

Az üvegcipő. Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, Tompa Miklós Társulat

Mohácsi János első marosvásárhelyi rendezése, *Az üvegcipő* magabiztosan egyensúlyoz a megszokott és az új, a nézői elvárások és azok provokálása, a romantikus és az ironikus hangoltság közötti határon. Színvonalas szórakoztatást biztosító nagytermi előadás ez, amely a nézők érzelmi és intellektuális bevonása érdekében az ismert drasztikus(abb) megoldások (mint például a színpadot a nézőtértől elválasztó határvonal feloldása vagy a nézőknek célzott színészi kiszólások alkalmazása) helyett a finom megdöbbenést választja.

Akinek van már tapasztalata róla, az tudja, hogy Mohácsi János négyórás átlagidejű rendezései szándékoltnak provokálják a befogadói türelmet. Több órán át egy színházi széken üldögelni, még akkor is, ha két szünet áll a rendelkezésére, próbára teszi a néző fizikai teherbírását. Az *üvegcipő* szünetekkel együtt több mint négy órát tart, tehát körülbelül kétszer hosszabb annál, amit a marosvásárhelyi néző egy prózai színházi előadás „normális” idejének tart. (Az egyik leggyakoribb minősítés, amit az előadásról hallottam, az a következő volt: „Hosszú, de jó.”) Az elvárt és a tényleges előadásidő közötti különbség, úgy tűnik, nem frusztrálta a nézőket, akik rugalmasan kezelték a helyzetet. Az *üvegcipő* hatodik előadásán a közönség az idő előrehaladtával sem veszítette el fogékonyságát a színpadon zajló események iránt, amelyek sikeresen fenntartották az érdeklődését, és, még ha néha ellankadt is a figyelme, nem unatkozott, és, főleg, nem veszítette el a türelmét. A szünetekben szinte senki nem szállingózott haza, a zsúfolásig megtelt nézőtéren az előttem levő sorban ülő idős hölgyek például még a harmadik felvonás alatt is hangosan megismételték minden egyes nyelvi poént, ami a színpadon elhangzott, miközben dőltek a nevetéstől. Ez a befogadói aktivitás avval is magyarázható, hogy az előadás találkozott a nézői elvárásokkal, amelyeket a színház (mint a produkciót létrehozó intézmény) is tudatosan igyekezett befolyásolni az előadás elektronikus és nyomtatott PR-anyagain keresztül. A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház weboldalán *Az üvegcipő*vel kapcsolatosan megosztott tartalmak, valamint a plakát és a műsorfüzet nemcsak az előadás műfajára (vigjáték), hanem annak hosszára is felkészítették a közönséget, aki ennek megfelelően alakította ki értelmezési stratégiáit, és gyakorolt türelmet.

Az előadás Molnár Ferenc immár klasszikus színpadi művével folytatott bensőséges párbeszéd eredményeként született. A rendező alaposan átértelmezte és ennek megfelelően átdolgozta, Mohácsi István dramaturggal és a társulattal kortársivá írta át az alapszöveget, de úgy, hogy annak eredeti, század eleji nagyvárosi zamatát is meghagyta. A jócskán poros, vagy éppen jelentésüket veszített poénokat olyanokra cserélte, amelyek közelebb állnak a mai közönség nyelv-

használatához. Így került be az előadásszövegbe például a füttyülő oroszlán helyett a bicikliző kígyó és a piros hóesés, amelynek a színpadi illusztrációjából a próbafolyamatok alatt megszületett az előadás leglátványosabb, legelejthetlenebb színpadképe. Sipos (Korpos András), a kényelmes, kiszámított életvitelű idősödő agglegény annyi esélyt ad annak, hogy Irmával (Simon Boglárka), a tizenkilenc éves habókos kis cseléddel egy pár lesznek, mint annak, hogy egy kígyó megtanul biciklizni, vagy annak, hogy piros hó esik. A Molnár vígjátékába foglalt történet, amelyen nem változtat a rendezés, éppen azt meséli el, hogyan bontakozik ki ez a képtelen kapcsolat, amelynek útjába elháríthatatlannak tűnő akadályok tornyosulnak. Sipos gyerekszámba veszi Irmát, aki szentimentális, giccses szerelmi vallomásokkal bombázza, ám a cselédlánynak a mogorva asztalosért folytatott harcát inkább az nehezíti meg, hogy a férfi a panziótulajdonos Adélnak (Berekméri Katalin), Irma munkaadójának a hivatalos szeretője, akit Adél férjül szemel ki magának, és el is vesz, így próbálván pontot tenni nem hivatalos szeretőjével, Császárral (Varga Balázs), a fiatal ékszerésszel való szenvedélyes viszonyára.

A rendezés nem kíván modernizálni, mai viszonyok közé helyezni a klasszikus darabot. Ezért nincsenek kortársi díszletelemek, jelmezek, gesztusok, beszédmód. Mohácsi a nézőtől való távolságtartásra kitűnően alkalmas proszcéniumot használja, amelynek három oldala határolt. Ebben a hagyományos kukucskaszínházban a szereplők világa belülről kifele haladva kerül bemutatásra: az első felvonás a józsefvárosi bérház egyik szobabelsőjét, a második felvonás már a bérház udvarát, a harmadik pedig a kerületi rendőrőrs várótermét mutatja.

A színpadi történések csúcspontja a második felvonásban kibontakozó lakodalom, ahol majdnem húsz szereplő van a színen, és mindenki tökrészezen mulat, csak Adél józan, látszólag ő tartja kézben az eseményeket, de valójában nem ő, hanem Irma irányít, aki nyilvánosan leleplezi Adél és Császár szerelmi viszonyát. A lélektani realista játékmódot jól ismerik a társulat színészei, és magas szinten művelik, precízen kibontott helyzeteket és jeleneteket építenek fel, hiteles figurákat teremtenek, és süt róluk, hogy élvezettel játszanak. A remek epizód szerepekre

Berekméri Katalin és Varga Balázs. Fotó: Rab Zoltán

is lehetőséget adó tömegjelenetben megelevenednek a Molnárnál csak jelzésszerűen felvázolt figurák, mint például: a plébános (Ördög Miklós Levente), a hajóskapitány (Kilyén László), az örömanya (B. Fülöp Erzsébet), a fűzfapoéta szomszéd (Galló Ernő), a rendőr (László Csaba), az ártatlan kisasszony (Kiss Bora), a szakácsné (Biluska Annamária), majd hozzájuk csatlakozik az utolsó felvonásban a nyilvánosház madámja (Lőrincz Ágnes) és az érzékeny lelkű prostituált (Gecse Ramóna).

A jelmezek és karakterek összefüggése leginkább Irma esetében feltűnő, aki kék színű ruhákban jelenik meg, cselédruhája és báli ruhája egyaránt a kék árnyalatait vonultatja fel. A romantika kék virágának a színe utal a Nemzeti karzatára járó kis cseléd túlcserélődő érzelmességére, ösztönösségére, egy más, szebb világba való elvágyódására. Adél vele szemben maga a racionalizmus, a kiszámítottság, az élettapasztalat és a kiábrándultság. Berekméri Katalin alakítása ugyanakkor megmutatja a karakter sebzettségét is. Fehér menyasszonyi ruhája önmagában is ironikus, ám amikor fölteszi a fejére a *Star Wars*-ból ismert Leia hercegnő fülhallgató-frizurájára emlékeztető hófehér menyasszonyi fátylát, amire a részeg Irma folyamatosan mint mirtuszkoszorrúra utal, az telitalálat.

Az *üvegcipő* a marosvásárhelyi színpadon is tündérmese marad, de úgy, hogy közben a Hamupipőke-történetet áthatja a kiábrándultság. Mohácsi nem rejtí véka alá, hogy nincsenek illúziói az emberi természetről, felvillantja például a szereplők magatartását átható faji és etnikai előítéleteket. Molnár Ferenc darabjában a lakodalomba meghívott cigány zenészeket még beengedik a házba, Mohácsinál már nem, Adél és az esküvői vendégsereg egybehangzó véleménye szerint ugyanis a cigánynak nem a házban a helye, így a banda a zuhogó esőben az eresz alól kénytelen húzni a bent táncoló vendégeknek a talpalávalót. Nagyon erős (ön)ironikus jelentést kap az mozzanat is, amikor a rendőrörsön várakozók megbotránkoznak azon, hogy a házmesteréket (Nagy Dorottya, Tollas Gábor) Popovicsnak hívják. A szerb eredetű Popovics név, amely viselőinek a többségtől különböző etnikai identitására utal, az adott kontextusban

Simon Boglárka és Korpos András. Fotó: Rab Zoltán

vádként hangzik. És a házmesterék ekképp is értik, megszegyenülten vallják be bűnüket: tényleg Popovics a nevük. Amikor Sipos azt kérdezi a házmestertől, hogy „Magát Popovicsnak hívják?“, akkor a marosvásárhelyi publikum rögtön megérti a szöveg mögöttit, hogy Sipos igazából ezt mondja: „Maga nem magyar? Pedig olyan rendes embernek tűnt.” (És itt a magyar tetszés szerint behelyettesíthető mással, például azzal, hogy román). Bár egy szemernyi erőltetettnek hatnak az effajta aktualizálások, az előadás egészét mégis aktuálisnak érezzük.

Az előadás zárójelenete a második felvonásból jól ismert udvar díszletei között bontakozik ki, és ugyancsak egy felhőszakadásban kulminál: Irma, aki immár megszerezte „ideálpilótáját“, a „drága mérges” Sipost, a szereplők kórusától körbefogva szerelmes csókban forr össze vele, amikor az égből hullni kezd rájuk a sűrű, piros hó. Ez a kép nem tud váratlanul hatni, hiszen gondosan előkészítette az a jelenet, amelyben Irma megmártózik az esővízes hordóban, miközben a cigányzenekar (Engel Lajos Lehel, Kostyák Márton, Makkai István, Ősz Domokos) néhány fuvolással és a hegedülő Lőrincz Ágnessel együtt muzsikál. Bár Irma, miután világgá kürtölte, hogy Adél megcsalta Császárral Sipost, nem a kékitővel teli mosóteknőbe, hanem az esővízes hordóba merül alá, mégis tetőtől talpig égszínkékre festve bújjik elő, ő maga válik a mesebeli jó tündérré. És, ahol van egy jó tündér, ott a csoda sem marad el.

Az előadás leghatásosabb és egyben leggiccsesebb effektje, a piros hó ironikusan értelmezhető a folytatásban kibontakozó színpadi történések felől. A hóesésben csókolózó szerelmesekkel ugyanis nem ér véget az előadás. Irma és Sipos kéz a kézben indulnak közös útjukra, amikor Irma váratlanul leteszi kezéből a koffert, sértődötten elszalad. Sipos utánasiet, megnyugtatta, kibékülnek, átveszi tőle a koffert, újra elindulnak, megállnak, Irma veszi kézbe a koffert, elindulnak, és kezdődik minden előről. Ahogyan haladnak a színpad belseje felé, úgy emelkednek előttük magasba a díszlet hátsó falai, tágul ki a tér, tárulnak fel a színpad eddig takarásban levő részei, míg végül valahol távol, egy lecsupaszított színházi térben látjuk őket, szerteszét heverő műszaki kellékek között. A túlzó mozdulatokkal esetlenül hadonászó, egymás után rohangáló Sipos és Irma egy filmburleszk véget nem érő üldözéses jelenetét idézik fel, amelyben eldönthetetlen, hogy ki kit üldöz, sőt néha a felek szerepet is cserélnek. Nincs happy end, a befejezés nyugtalanító jövőt sugall: a tizenéves cseléd lány és a középkorú, bogaras agglegény közös élete nem sok jót ígér. A vállaltan mesterkélt piros hóesés nemcsak hatásos effekt, hanem váratlan stílusterés is. A hagyományos realista előadásban megjelenő erősen vizuális, jól megkomponált, kicsit álomszerű kép maga a varázslat, a csoda, amely addig tart, amíg a rendezés feltárja a színházi kontextust, amelyben létrejött. A csoda nem más, mint színházi illúzió. Katarzis helyett marad az eufóriával vegyes döbbenet.

Az üvegcipő. Bemutató dátuma: 2016. március. 10.; Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, Tompa Miklós Társulat; Rendező: Mohácsi János; Szerző: Molnár Ferenc; Dramaturg: Mohácsi István; Díszlet: Mohácsi András; Díszlettervező-asszisztens: Huszár Gábor; Jelmez: Remete Kriszta; Jelmeztervező-asszisztens: Szabó Annamária; Zene: Kovács Márton; Rendezőasszisztens: Fülöp Bea; Szereplők: Bartha László Zsolt, Bálint Örs, B. Fülöp Erzsébet, Berekméri Katalin, Biluska Annamária, Bokor Barna, Engel Lajos Lehel, Galló Ernő, Gecse Ramóna, Gergely Botond, Hollai Heiser Anna, Illés Alexa, Kilyén László, Kiss Bora, Korpos András, Kostyák Márton, Kovács Botond, László Csaba, Lőrincz Ágnes, Makkai István, Nagy Dorottya, Ördög Miklós Levente, Ősz Domokos, Simon Boglárka, Tollas Gábor, Varga Balázs, Wessely Zsófi.